

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 36

Fylke: Sogn og Fjordane

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Selje

Emne: Helsing, fakter og årfærd.

Bygdelag: Stadlandet

Oppskr. av: Ole Kr. P. Fure

Gard: Fure indre

(adresse): Drage Nordfjord

G.nr. 48 Br.nr. 10

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Ja.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Helsingsmåten, er stort sett den samme idag som den trolig har vært de siste hundred år. Den kan veksle mellom folk innen bygden, slik at en bruker "en" måte å helse på mens naboen kan bruke en annen måte.

1. Ja, uttrykkes med "nikk" med hodet, og nei, med en hoderysting.
2. Dette kan være så forskjellig. Der meget folk eller, en del folk er samlet, der helser man ikke på ukjendte uten at de likesom kommer liksom i veien for kverandre. Treffes to som ikke kjenner kverandre, på en vei, eller ubeferdet sted, så helser de som regel på kverandre. Da bruker man som oftest å helse med "godt mot" "godt i møte"
3. Tror ikke der var nogen regel uten om, at menn skulle helse først, når den ene man helste på var kvinne.
4. Den helsemåte som var mest nyttet, når kjendte møttes, var handhelsing, tok kverandre i handa og sa: Go måren, gu-måren, god morgen, go=dag, gu=dag, gud=dag, gokveld, gukveld, --- alt etter hvad tid på dagen det var. Dette: go=, gu,- kunne veksle fra den ene til den andre. Nogen andre "geberder" f. eks. bukk med hodet, var ikke vanlig men kunne nok forekomme, serlig av yngre folk som hadde lært det på skolen eller ute blandt andre folk. Denne måte å helse på var den vanlige når man var i bestklær, på möter, ved kirken e.l. Var man i arbeidsklær, på en arbeidsplass, eller man traff kjendte på en fiskebåt, eller möttes i robåter o.l. da brukte man de samme ord uten å ta kverandre i hånden, bare en bukk med hodet, eller hånden til huen, (militærhilsing). Dette siste er blitt mer og mer i bruk i den senere tid, uten å kunne tidfeste det. (siste 25 år).
5. Når man traff presten eller embedsmenn, var og er det vanlig at "löfte på hatten, eller huen." Denne fremgangsmåte benyttet også når kjenninger mötes, når man ikke er "på preiehold", d.v.s. når det ikke er höve til å handhelse. Man löftet alltid på hatten, når man mötte nogen so en fölte stod sosialt höyere, end en selv, som lærer, klokker, ordfører, handelsmann o.l. Storbonde og brukseiger, forekommer ikke heromkring.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

6. Er ukjent. Vet ikke om det har forekommet her.
7. Er besvart under 4. annet avsnitt.
8. For det meste, ved kirken, på møter, på søndage og når man kom inn i hjemmet på besök, om det da ikke var nærmeste naboen. Når man kom på vitjing så håndhølte man på alle, også de minste, og gjorde serlig vesen av å helse på dem.
9. Tror ikke at dette var brukt, uten når to skulle likesom tröste, eller berolige hinannen.
10. Fra vor bygd hörer vi ikke kirkeklokkerne, men jeg tror ikke det var vanlig å ta av hatten om en hörte dem. Jeg har ikke sett at nogen, på kirkebakken, har tatt av seg hatten, når kirkeklokken begyndte å ringe til högmesse.
11. Når et likfølge passerte, stanset man opp, og enkelte kunne ta av hatten eller huen, men det var ikke vanlig at alle gjorde det. Desverre er dette ikke blitt bedre nu heller.
12. Nei.
13. Tror ikke det har vært nogen regel her, serlig når det gjelder "gomårn" og goddag. Disse to helsingsuttrykk har vært nyttet fra tidlig om morgenen til langt på dag, således har gomårn eller mårn, vært brukt helt frem til kl. 15.- og goddag fra om morgenen, etter at det var blitt höglys dag. God middag og god eфта, brukes sjelden eller omtrent aldrig. God kveld, sier man fra det blir mørkt om kvelden, eller om sommeren, når det lakker mot kveld, omkring kl. 18.- God aften, ja det forekommer i steden for god kveld, av folk som vil være liksom mer "kultiverte".
God natt, sier man omtrent alle tider når man går fra nogen om kvelden fra det blir mørkt eller i den lyse årstid fra kl. 18 - 20, om kvelden.
14. Nei, i de fleste høve ikke.
15. Har ikke hört om det.
16. Jeg har intrykk av at en var mere nöye med dette för end nu. Nu tar man det ikke så nöy, kanskje mener man det ikke så alvorligt med å helse nu som för. Jeg tror der för var mere mening og oppriktighet bak en helsing, end det nu er.
16. Alle disse uttrykk har været brukt, og er fremdeles i bruk. Desuten var og er det brukt å si: "gå i fred" når nogen innhenter andre på en vei f. eks. på vei til kirke, og svaret er da "takkt for det". I steden for "signe maten" var og er det også brukt å si "vel bekomme". Dette er det mest vanlige. Som svar på "Guds fred" sier man "Guds fred du også", eller bare "takkt for det", til de andre uttrykk.
18. "Vel bekomme" og svar, "takkt for det".
19. Nei, ikke uten til andre av husets folk.
20. Etter å ha sittet å snakket sammen en stund sa man rett ut at man ønsket å tale med den eller den, "under fire öyne", hvorpå dette på en eller annen måte blev ordnet.
21. För var det lite eller ikke i bruk å banke på døren för en gikk inn. Nu er det mere vanlig.
22. Når der blev banket på, så svarte de inne enten, "kom inn" eller "ver så god". Den som kom inn, helste og tok av hatt eller hue, og blev stående til den blev bedt om å sitte "ned på" "sjå til å få sitje", "du får finne deg ein sess".

- "du får søkje deg en stol" eller noget liknende.
Da satte vedkommende seg, dersom han (hun) ikke hadde hastverk, f. eks. gi en kort beskjed, spørre etter noget, t.d. låne en båt, en vogn e.l.
23. Det var vanlig at vedkommende satte seg når man var bedt derom.
24. Det var skikk å ta hatten eller huen av straks en kom inn.
25. ?
26. Ja, der kunne vere forskjjel, når det var embedsfolk, på gammelt, "Storfolk"; men ikke ellers.
27. Som vanlige kjenninger, men som et tillegg kom der også et spørsmål, "Er det fremmede som er ute å fær; --- ute å går," --- ute å rör" (robåt)
28. Som når naboer eller andre kjende kom.
29. Disse blev alltid helst "med håndtrykk og "vel komme". Om det var til lag, og tilstelninger så var det, "vel komme i laget; og svaret var da, "sjölv velkommne".
30. Til farvel, var det mellem slektninger og kjenninger, som regel "die får leve so vel" (die, med en mellemlyd mellem i og e), "de får ha det so bra" " De får leve med helsen". Og så, farvel, dette var vel mest brukt.
31. Ved håndtrykk, med de ovenfor brukte uttrykk, og tillegg som, god tur, god reise, o.l.
- 32-37, Er ukjendt,
38. Gi meg ein klem,, eller mere personlig, "gode meg". Dette siste er det samme som å legge ansikt til ansikt, (uten kyss)
39. Når voksne setter næsespissen sin til næsen på småbarn, kaller man det " å byte nase"; Brynestubb, er når man tar barnets næse mellem slikkepott og langestang, og i det fingrene glir av næsen, stikker man tommelfingeren frem mellem slikkepotten og langestangen, å sier til barnet her har jeg næsen din.
40. Det er nu helst foreldre og besteforeldre som byter næse med barn, mens å bryne stubb, praktiseres også av andre, for å more barna.
41. Se under 39, Stele nase, Bryne stubb.
- 42.-43. Se 39. Dette var vesentlig mellem barn og foreldre, men også mellem barn og voksne.
44. Dette uttrykk var og er ofte brukt som, til lukke med arbeidet, til lukke med dagen, f. eks. en festdag, 17 mai, fødselsdag, sølvbryllups. eller andre högtidsdager. Når man kommer inn i et nytt hus, -til lukke med huset,- fått en ny båt, - til lukke med båten,- ny dress, da kunne man også si, "slite med helse".
Ved åremal- og festdager kunne man og si, gratulerer med dagen. Likeså ved barnefødsler.
- 46-48 Det var för mest vanlig å om gå dem som var rammet, med stillhet. I den senere tid er det mer vanlig å "kondolere" 47-48 er ukjendt.
49. å vanvyrde nogen, viste en för ved å slå seg på sin "bak"; men det forekom sjelden, at man uttrykte seg slik.
50. En sier "du" til kjende og "de" til ukjende og de som en rekner å stå högre end en selv. 51. Nei.

777Legsliste til emne nr. 36. Helsing, åtferd og fakter.Svar. Måter å refse folk på.

1. Å slå holmer i gresset, kalte man för, "å sette ham (henne) på holm. Det kan nok forekomme at det blir nevnt enda, men mere sjelden, da her er gått mer over til å slå gresset som teregnet passer, mot för da man allig måtte ha en rett linje på slåtteteigen.
Når man skar korn, var det mer komplisert å sette nogen på holm, da man måtte skjere etter som kornet stod oppreist eller der var legde.
- 2 - 3. Er ukjendt.
4. ?
5. Den som ikke fikk noe nytt plagg til jul, måtte kysse klokkeren bak.
6. Ökenavn som var i bruk för, kan nevnes: Somlekopp, saupkoker, legdskall, stakkar, og tufs.
Av disse navn kan det vel vere vanskelig å forstå hvad der menes med "saupkoker". Saup er det samme som kjernemelk, og för kokte man den til den blev brun, rørte på grynmel til gröt som man brukte til pålegg. Det tok tid å koke kjernemelken brun, (det gikk seint) derav saupkoker.

11270

~~11269~~